
LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİLERİN BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ

Semra BENZER¹, Ferda KARA²

Öz

Bilim etiği, ülkemizde bilimsel çalışmaların niteliğini sağlamak, toplumun bilimsel araştırmalara ve sonuçlarına güvenilmesini sağlamak ve bu güveni devam ettirmek için çok önemlidir. İleride bilimsel araştırmalara yön verecek olan bilim insanları şu an üniversitelerde lisans ve lisansüstü programlarda eğitim görmektedir. Araştırma Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilişim Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsünde lisansüstü eğitim almakta olan 50 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı, lisansüstü eğitim almakta olan öğrencilerin bilimsel araştırma ve yayın etiği ile etik ihlaller konusundaki bilgilerini ve bu bilgileri nerede öğrendiklerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma sonucunda lisansüstü düzeyde eğitim gören katılımcıların bilimsel araştırma ve yayın etiği hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Araştırmadaki katılımcılardan, etik ihlallere karşı yaptırımların yetersiz olduğuna inanların sayısı çoğunluktadır ve katılımcılar etik ihlallerin giderek arttığını düşünmektedirler. Bu sonuçların literatür ile aynı sonuçları verdiği tespit edilmiştir. Katılımcıların büyük bir kısmı intihal programları hakkında bilgi sahibi oldukları ve programın adını bilmeseler bile, etik ihlallerin varlığını araştıran bir program olduğunu bildikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Etik, bilim, bilimsel araştırma, güven, kayırmacılık.

¹ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, sbenzer@gazi.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-8548-8994.

² Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilimleri Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ferdakara34@gmail.com, ORCID No: 0000-0003-1280-5853.

Makale Gönderilme Tarihi: 21 Ekim 2019. Makale Kabul Tarihi: 7 Nisan 2020.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

THE DETERMINANTS OF THE YOUTH UNEMPLOYMENT IN GRADUATE STUDENTS' VIEWS ON SCIENTIFIC RESEARCH AND PUBLICATION ETHICS

Semra BENZER, Ferda KARA

Abstract

Ethics of science is very important to ensure the quality of scientific studies in our country, to ensure the trust of the society in scientific research and its results and to maintain this trust. Scientists who will direct scientific research in the future are currently studying undergraduate and graduate programs in universities. Research; It was carried out with 50 students studying at the Institute of Social Sciences, Institute of Educational Sciences, Institute of Informatics and Graduate School of Natural and Applied Sciences. The aim of the research is to reveal the knowledge of ethics violations and scientific research and publication ethics of graduate students and where they learn this information. As a result of the research, it is seen that the participants studying at graduate level do not have enough knowledge about scientific research and publication ethics. The majority of respondents who believe that sanctions against ethical violations are inadequate are the majority and participants think that ethical violations are increasing. These results were found to give the same results as the literature. Most of the participants were found to be familiar with plagiarism programs and know that there is a program that investigates the existence of ethical violations even if they do not know the name of the program.

Keywords: Ethics, science, scientific research, trust, nepotism.

Giriş

Bilimsel araştırmalar artarak ilerlemektedirler. Bir bilim insanı, bilimsel bir araştırma yapmak istediği konuda daha önce yapılan araştırmalardan haberdar olmalıdır (Uçak & Birinci, 2008). Bu durum, üniversitelerde görev alan öğretim üyelerinden üniversite öğrencilerine kadar akademi yaşamında yeri olan her birey için geçerlidir. Çünkü bir toplumun kalkınması açısından, yapılan akademik araştırmaların nitelikli olması çok önemlidir. Yapılan akademik araştırmaların nitelsiz ve hatalı olması toplumu olumsuz yönde etkiler (Çetinkaya, Kirman Çetinkaya, Yıldırım & Kabapınar, 2017). Bilimde doğabilecek hatalı bilgilerin engellenmesi için etik ilkelere uymak gereklidir (Bülbül, 2004).

Günümüzde gelişen teknolojik olanaklar sayesinde bilgiye ulaşmak ve bilgiyi kullanmak kolaylaşmıştır. Fakat bu olumlu gelişme, aslında bir sorunu da beraberinde getirmiştir. Son yıllarda artan bilimsel yayınlar ile doğru orantılı olarak bilimsel araştırmalarda etik ihlaller de artmıştır (Kıraç, 2011).

Ahlâk ve Etik

Ahlak kelimesi Latince “moralis” (Alev & Genç, 2015), Arapça “hulk” kelimelerinden türetilmiştir (Yaman, Çetinkaya Mermer & Mutlugil, 2009). Ahlak bir toplumun en genel davranış standartlarını içerir (Resnik, 2004). Etik ise, Yunanca ‘ethos’ kelimesinden türemiştir (Yaman, Çetinkaya Mermer & Mutlugil, 2009; Kıraç, 2011; Alev & Genç, 2015; Durak, 2017) ve genel davranış standartlarını değil toplum içindeki bir grubun ya da mesleğin standartlarını inceler (Resnik, 2004). Bu bağlamda etik, ahlak felsefesidir; ahlakın kuramsal yanı ile ilgilidir (Yaman, Çetinkaya Mermer & Mutlugil, 2009) ve doğru ve yanlış birbirinden ayırır (Akyüz, Kesen & Oğrak, 2016), kişinin davranışlarına temel olan ahlak ilkelerinin tümüdür (Alev & Genç, 2015). Etik, bir tutum ve davranışın ilk ortaya çıktığı andan sonuçların elde edildiği ana kadar irdeleme yaparken, ahlâk ise daha çok uygulamanın yapılışı ve etkileri ile ortaya çıkmaktadır (Mahmutoğlu, 2009).

Bilimsel Araştırmalarda Etik

Bilimsel araştırmalarda etik kavramı ilk olarak 1830 yılında İngiliz Matematikçi fark makinesinin mucidi Charles Babbage tarafından dile getirilmiştir (Şahinoğlu & Bebek, 2018). Bilim etiği, bilim insanların mesleklerini icra ederken yerine getirmeleri gereken kuralları kapsamaktadır. Akademik etik ise üniversitede görev yapmakta olan bilim insanların

yerine getirmek zorunda oldukları görevlerdir ve bilim etiğini kapsamaktadır (Alev & Genç, 2015). Durak (2017)'a göre ise akademik etik, eğitim kuruluşlarında yürütülen faaliyetlerin genel ahlak felsefesine ve meslek etiğine uygun olarak yapılmasıdır.

Çetinkaya, Kirman Çetinkaya, Yıldırım & Kabapınar (2017) bilim etiğinin bilimsel araştırma etiği ve bilimsel yayın etiği olarak ikiye ayrıldığını belirtmişlerdir. Öğretim üyesi, araştırma ve yayın etiğine uyduğu sürece bilimsel sorumluluklarını yerine getirmiş olur (Erdem, 2012). Bilimsel araştırma etiği, araştırmanın planlama ve yürütme sürecinde uyulması gereken kurallardır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2014). Araştırma etiğinin ihmal edildiği bir durumda, öğretim mesleğinin dürüstlüğü de yok edilecektir (Köklü, 2003).

Yayın etiği ise, bilimsel araştırma sonuçlarının topluma sunulması sırasında dikkat edilmesi gereken kurallardır (Alev & Genç, 2015). Yayın etiği konusu gelişen teknoloji ile birlikte daha da önem kazanmıştır ve artık editör ve hakemleri de ilgilendiren bir konudur (Kıraç, 2011). Araştırma sonuçlarını topluma yayınlamak, bilim insanı için çok önemlidir. Sonuçları yayınlanmamış bilimsel bir çalışma, yapılmamış sayılmaktadır. Ayrıca bilimsel çalışmalarda yapılan etik dışı davranışlar ancak çalışma yayınlandığında fark edilmektedir (İnci, 2009).

Bilimsel Araştırmalarda Akademik Sahtekârlıklar

Bilimsel çalışmalarda yapılan akademik sahtekârlıklar, TÜBİTAK tarafından ilk kez 2010 yılında yayınlanan ve 2018'de son hali verilen "TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Yönetmeliği"nde "uydurma, çarpıtma, aşırma, tekrar yayım, dilimleme, desteklenerek yürütülen araştırma sonuçları arasında destek veren kurumların desteğini belirtmemek; birden fazla araştırmacıyla yapılan araştırmaların sonuçları belirtilirken katkısı bulunanların isimlerini çıkartmak veya katkısı olmayan yazar eklemek veya yazar sıralamasını uygun olmayan bir biçimde düzenlemek; kendi çalışmasından alıntı yaparken kaynak göstermemek; kurumca sağlanan kaynakları gerektiği gibi kullanmamak; hakem, danışman, editör, ve benzeri görevleri kötüye kullanmak; haksız yere etik ihlal iddiasında bulunmak" olarak belirtilmiştir (TÜBİTAK, 2018). Öte yandan The Norwegian National Research Ethics Committees tarafından hazırlanan Araştırma Etiği İçin Genel Kurallar (General guidelines for research ethics) raporuna göre araştırma faaliyeti, yeni bilgiler için bir arayıştır. Bu hedefe ulaşmak için dürüstlük, açıklık, sistematiklik ve belgelerle kanıtlama esastır. Akademik araştırmalarda uydurma, sahtesini yapma, intihal ve benzeri ciddi ihlaller

araştırmanın güvenilirliğini tehdit etmektedir. Araştırma alanında, ulusal yasalar ve düzenlemelerin yanı sıra uygulanabilir sözleşmeler ve anlaşmalar vardır ve araştırma kurumları bunlara uymak zorundadır (The Norwegian National Research Ethics Committees, 2014).

Türkiye’de etik ihlaller hakkında yapılan çalışmalara bakıldığında sadece öğretim üyelerinin değil, lisans ve lisansüstü öğrencilerinin de etik olmayan davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Ersoy & Özden (2011) tarafından sınıf öğretmeni adayları ile yapılan çalışmaya göre öğretmen adayları ödevlerinde alıntı kurallarına uymamakta, ödevlerini ücret karşılığında başkalarına yaptırmakta, çalışmada az iş yapan birini çok iş yapmış gibi göstermekte ve bir ödevi birden fazla derste sunmaktadırlar. Ayrıca öğretmen adayları interneti yeterince kullanmayı ve araştırma kültürünü bilmedikleri için de intihal yapmaktadır (Ersoy, 2014; Hamutoğlu, Yıldız & Akgün, 2015). Öğrencilerin ödevlerini yaparken ya da sınavlar esnasında kopya çekmeleri, başkasının yerine sınava girmeleri, sınav kurallarına uymamaları intihal ile ilgilidir (Belet Boyacı, Babadağ & Güner, 2017).

Bilimsel Araştırmalarda Akademik Sahtekârlık Yapma Sebepleri

İnci (2009), bilimsel araştırmalarda etik dışı davranışların bilim kültürünün olmadığı ortamlarda daha yaygın olduğunu belirtmiştir. Bu konuda yapılan bir çalışmaya göre ise bilimsel yayınlara en çok gelişmekte olan ülkelerde rastlanmaktadır (Kıraç, 2011). Fakat gelişmiş kurumlarda ya da çok ünlü isimlerin yayınlarında da etik ihlaller olduğu saptanmıştır (İnci, 2009). Araştırmacılara yeterli bilimsel araştırma eğitiminin verilmemesi ve bilim etiğinin öğretilmemiş olmasına bağlı olarak gelişen dikkatsiz ve disiplinsiz araştırmalarda etik ihlaller yapılması kaçınılmazdır (Köklü, 2003; Kansu & Ruacan, 2002; Ersoy & Özden, 2011; Avaroğulları, 2012; Erdem, 2012; Günbayı, Kasalak & Özçetin, 2013; Ersoy, 2014; Çetinkaya, Kirman Çetinkaya, Yıldırım & Kabapınar, 2017). Bilgi eksikliğinden kaynaklanan etik hataların tekrarlanmaması için araştırmacı etik hususu ve uygulamaları hakkında bilgilendirilmelidir (Kıraç, 2011).

Araştırma ve yayın etiğinde ihlaller bilinçsizce yapıldığı gibi ne yazık ki bilinçli olarak da yapılmaktadır. Üniversite öğrencileri arasında etik ihlallerin varlığı tespit edilmiştir (Belet Boyacı, Babadağ & Güner, 2017). Üniversitelerde görev yapan öğretim üyelerinin akademik sahtekârlık yapma sebeplerinin başında “Hollywood Sendromu” adı verilen başarılı olma, ismini yayınlarda sık görme ve yükselme isteği gelmektedir (Kıraç, 2011). 2014 yılında yapılan bir çalışmada akademisyenlere etik ihlallerin sebepleri sorulmuştur. Bu çalışmada akademisyenler, öğretim üyelerinin etik dışı

davranış sergilemelerinin en temel nedenlerinin ekonomik kaygılar, akademik yükselme arzusu ve çıkarlar olduğu yönünde fikir belirtmişlerdir (Aydın, Şahin & Demirkasımoğlu, 2014). Bu sebeplere ek olarak öğretim üyeleri daha fazla sayıda yayın yaptıklarında daha fazla saygı görececeklerini düşündükleri için de etik ihlaller yapmaktadır (Erdem, 2012).

Sınıf öğretmeni adaylarıyla yürütülen bir çalışmaya göre öğretmen adaylarının %77,6'sı eğitim faaliyetlerini yürütürken etik ihlal yaptığının farkındadır. Etik ihlal yapma sebeplerini ise ders içeriğinin yoğun olması ve yüksek not alma isteği olarak göstermektedirler (Özden, Özden & Biçer, 2015). Ersoy (2014) ise öğretmen adaylarının etik ihlal yapma sebeplerini “çalışmada başarısız olma korkusu, çalışmanın son anda yapılması, derse giren öğretim üyesinin intihali görmezden gelmesi, akran kültürü ve kültürel özellikler” olarak sıralamaktadır. Akran kültürü, yani arkadaşlarının intihal yaptığını öğrenen öğrencilerin de bu yola başvurması durumudur (Ersay, 2014). Öğretmen adayları özellikle ödevlerin anlamsız, gereksiz ve yararsız olduğunu düşündüklerinde intihale başvurmaktadır. Bunun yanı sıra öğrenciler arasındaki aşırı rekabet de intihali artırmaktadır. Ayrıca öğretmen adaylarının sınıf seviyelerinin artması ve not ortalamalarının yüksekliği intihal davranışını azaltmamaktadır (Avaroğulları, 2012).

Günbayı, Kasalak & Özçetin (2013) etik dışı davranışlara ilişkin yürüttükleri çalışmada, lisansüstü öğrencileri ve öğretim üyelerinin “kolaya kaçma, iş çokluğu ve vakit darlığı, akademik kaygı, eksik bilgilendirilme, bilinçsizlik, tembellik, etik dışı davranışların takdir edilmesi” nedenleri ile etik dışı davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir.

Akademik Sahtekârlığa Karşı Yaptırımlar

Öğretim üyeleri, öğrencilerin etik beklentilerinin karşılanmasında rol model olarak görülmektedir (Akyüz, Kesen & Oğrak, 2016). Üniversitede bilimsel araştırma ve yayın etiğine uygun olmayan davranışlar sergileyen lisans ve lisansüstü öğrencileri ilerleyen meslek yaşantılarında da böyle davranışlar sergileyebilir ya da böyle davranışlar karşısında sessiz kalabilir (Ersay, 2014; Belet Boyacı, Babadağ & Güner, 2017). Bu durum, etik ihlallerin artmasına sebep olacak, etik ihlallerin artması da toplumda bilime ve bilim insanına karşı bir güvensizlik oluşturacaktır. Bilimsel araştırmalarda etik ihlallerin azaltılması ve engellenmesi için bu davranışların cezalandırılması önem arz etmektedir.

Bilimsel araştırmalarda etik kavramı ilk kez 1830 yılında kullanılmış (Toplu, 2012); fakat akademisyenler için meslek ilkeleri konusunda geliştirilen ilk

uygulama 1966 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanmıştır (AAUP, 2020).

Dünya'da Etik İhlallere Karşı Uygulanan Yaptırımlara ve Alınan Önlemlere Örnekler

Gücükoğlu & Reis (2014) tarafından akademik usulsüzlüklere karşı uygulanan yaptırımlar hakkında yapılan çalışmaya göre, 2010-2013 yılları arasında AB tarafından intihal politikalarının etkisini araştırmak amacı ile IPPHEAE (Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education across Europe) projesi yürütülmüştür. Bu projenin ortakları İngiltere, Litvanya, Çek Cumhuriyeti ve Kıbrıs'tır. Bu projeye göre İngiltere'de intihale karşı uygulanan yaptırımlar diğer 27 AB ülkesine göre daha etkili olmuştur. Çünkü intihale karşı bilimsel yaptırımlar İngiltere'de daha önce uygulanmaya başlamıştır.

ABD'de her üniversite, öğrencilerine etik kurullarla ilgili bir sözleşme imzalatmaktadır (Alev & Genç, 2015). Ayrıca etik ihlaller bir suç olarak kanunlar ile belirtilmiştir (Gücükoğlu & Reis, 2014). Ekim 2012'de Filipinler'de de etik ihlallere karşı yaptırımlar "özel kanunlar" başlığı altında düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre, intihalin bazı türleri hapis ve para cezaları ile cezalandırılmaktadır (Bailey, 2012). Bilimde etik ihlalleri önlemek için alınan önlemlere, 2007'de Çin'de kurulan "Bilim ve Ahlak Komitesi" örnek olarak verilebilir (Xinging, Wenxia & Yandong, 2014).

Türkiye'de Etik İhlallere Karşı Uygulanan Yaptırımlara ve Alınan Önlemlere Örnekler

TÜBİTAK, projelerde etik ihlal yapıldığını tespit ettiklerinde iptal edileceğini, projelerin belli bir süreyle destekten men edileceklerini, yayının geri çekilip neden geri çekildiğinin yayınlanacağını ve uygun görülmesi halinde üyesi olduğu kuruluşlara yazılı bildirim yapılacağını bildirmiştir (TÜBİTAK, 2018).

Ayrıca ülkemizde Yükseköğretim Kurumu (YÖK) bünyesinde "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulları" kurulmuştur. Kurullar, etik kusur ve intihal iddialarını incelerken bilirkişi yardımı alma ve ilgili kurumlarla iletişim kurma gibi işlemleri yapmaktadır. Bu inceleme sonucunda alınan kararları ilgili rektörlüğe iletirler. Ayrıca yapılması muhtemel olan etik ihlalleri engellemek için ilgili kuruluşlar ile işbirliği içinde çalışırlar (YÖK, 2012) Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulları yapılan incelemelerden sonra, yükseköğretim kurumu etik ihlal yaptığı belirlenen kişileri ilgili

mevzuata göre cezalandırır. Eđer intihal yapan kiři, yaptığı intihal ile akademik unvan kazanmış ise unvanın geri alınması durumu yine yūksekūğretim kurumu tarafından belirlenir.

Araştırma Konusu

Bilim etięi, ūlkemizde bilimsel çalıřmaların nitelięini saęlamak, toplumun bilimsel arařtırmalara ve sonuçlarına gūvenmesini temin etmek ve bu gūveni devam ettirmek için çok önemlidir. İleride bilimsel arařtırmalara yön verecek olan genç bilim insanları řu an ūniversitelerde lisans ve lisansūstū programlarda eęitim görmektedir. Geleceęin bilim insanlarının söz konusu önemli konu hakkında farkındalık dūzeylerini saptayabilmek için bu arařtırma, Sosyal Bilimler Enstitūsū, Eęitim Bilimleri Enstitūsū, Biliřim Enstitūsū ve Fen Bilimleri Enstitūsūnde lisansūstū eęitim almakta olan öğrenciler ile gerçekleřtirilmiřtir. İleride bilim uzmanı olacak lisansūstū ğrencilerinin sahip olması gereken yeterlilikler “alanıyla ilgili verileri toplama, yorumlama, uygulama ve duyurma ařamalarında bilimsel, kūltūrel ve etik deęerleri denetleme ve bu deęerleri öğretme” yeterlilikleridir. Bilim doktoru olacak olan lisansūstū ğrencilerinin sahip olması gereken yeterlilikler ise “verilerin toplanması, yorumlanıp yayınlanması ařamalarında oluřabilecek kūltūrel, bilimsel ve etik deęerlere uygun olmayan durumların zūmūne ortaklık etmek ve bu deęerleri geliřtirmek”tir (YK, 2011).

Araştırmanın amacı, lisansūstū eğitim almakta olan ğrencilerin “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etięi” ile etik ihlallerin cezalandırılması konusunda sahip oldukları bilgileri ve bu bilgileri nereden aldıklarını öğrenmektir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu arařtırmada, verilen durum hakkında geniř bir bakıř açısı elde etmek ve deneyimleri doęal ortamlarında inceleyebilmek amacıyla nitel analiz verilerin toplanmasına karar verilmiřtir. Nitel verilerin deęerlendirilmesinde ise betimsel analiz kullanılmıřtır. Nitel arařtırmalar yapan arařtırmacılar, arařtırma hakkında doęrudan veri toplayabilirler, zengin betimlemeler yaparak verileri analiz edebilirler (Būyūkztūrk, Kılıç akmak, Akgūn, Karadeniz & Demirel, 2014).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim yıllarında Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü ve Bilişim Enstitüsünde lisansüstü eğitim almakta olan 50 öğrenci oluşturmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin bölümlere göre dağılımı.

Lisansüstü Eğitim Programı	Öğrenci Sayısı
Kimya Eğitimi	3
Fizik Eğitimi	3
Matematik Eğitimi	3
Fen Bilgisi Eğitimi	6
Okulöncesi Eğitimi	1
Sınıf Eğitimi	2
İngilizce Dili Eğitimi	2
Biyoloji Eğitimi	2
Fransız Dili ve Edebiyatı	1
Eğitim Yönetimi	1
Adli Bilişim	5
Yönetim Bilişim Sistemleri	8
Bilgisayar Mühendisliği	6
Tarih	4
Eski Türk Edebiyatı	3

Veri Toplama Araçları

Araştırmada araştırmacılar tarafından katılımcılara yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen 12 soruluk bir form kullanılmıştır. Bu form geliştirilirken bilimsel araştırma etiği hakkında yapılan benzer çalışmalar incelenmiştir ve uzman görüşüne başvurulmuştur. Katılımcılara yöneltilen sorular 3 alan uzmanı, dil uzmanı tarafından incelenmiştir. İncelenen araştırmalardan Günbayı, Kasalak & Özçetin (2013); Avaroğulları (2012); Günbayı, Kasalak & Özçetin (2013); Ersoy (2014); Hamutoğlu, Yıldız & Akgün (2015), Zan, Yazıcı & Yazıcı (2016), Zan & Zan (2017) ve Çetinkaya, Kirman Çetinkaya, Yıldırım & Kabapınar (2017)) tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Katılımcıların araştırma sorularına verdikleri cevaplar araştırmacılar tarafından değerlendirilmiştir.

Veri Analiz Yöntemleri

Araştırmada katılımcılara lisans ve lisansüstü dersleri dönemlerinde araştırma etiğine yönelik aldıkları dersler, araştırma etiği ile ilgili kavramlar hakkında bilgileri (çarpıtma, şırma, dublikasyon, dilimleme, intihal, bilimsel korsanlık gibi); kişileri etik intihal yapmaya iten sebepler; bilimsel ihlali yapan kişilerin kimler olabileceği; bilimsel araştırma yaparken araştırmaya aykırı veri ile karşılaşıldığında yapacakları; araştırma sonuçlarının raporlaştırılması sırasında nasıl davranılması gerektiği; bilimsel araştırmalarda yapılan etik ihlallerin bilime verdikleri zararlar; etik ihlallerin cezalandırılması hakkındaki görüşleri, araştırmalarda yapılan etik ihlalleri tespit eden yazılımlar hakkındaki bilgileri; en çok hangi araştıma konularında etik ihlal yapıldığına yönelik bilgilerini belirlemek amacıyla yöneltilen sorulardan elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Lisansüstü öğrencilerinin bilim etiği hakkındaki bilgi ve görüşlerinin incelendiği bu çalışmada veri analizi betimsel analiz yöntemi ile yapılmıştır. Bu yöntemin seçilmesinin amacı elde edilen verilerin okuyucuya özet bir şekilde sunulmasıdır. Betimsel analiz yapan bir araştırmacı gerekli gördüğü bulguları hiç değiştirmeden de okuyucu ile paylaşabilir (Yıldırım & Şimşek, 2003).

Bulgular

Bu kısımda ilk önce çalışmaya katılan öğretmen adayların demografik bilgilerine yer verilmiştir. Araştırmada yer alan katılımcıların %62'si kadın, %38'i erkektir. Araştırmaya destek veren katılımcılar, 22 ile 26 yaş aralığındadır. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim yıllarında Kimya, Fizik, Matematik, Fen Bilgisi, Okul Öncesi, Sınıf Eğitimi, İngilizce Dili Eğitimi, Fransız Dili ve Edebiyatı, Eğitim Yönetimi, Adli Bilişim, Yönetim Bilişim Sistemleri, Bilgisayar Mühendisliği, Tarih, Eski Türk Edebiyatı alanlarında Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü ve Bilişim Enstitüsünde lisansüstü eğitim almakta olan 50 öğrenci oluşturmaktadır (Tablo1).

Araştırmada katılımcılara lisans ve lisansüstü dersleri dönemlerinde araştırma etiğine yönelik ders alıp almadıkları, bilimsel araştırma etiği; araştırma etiği ile ilgili çarpıtma, aşırma, dublikasyon, dilimleme, intihal, bilimsel korsanlık gibi kavramlar; kişileri bilimsel araştırmalarda etik intihal yapmaya iten sebepler; bilimsel ihlali yapan kişilerin kimler olabileceği; bilimsel araştırma yaparken araştırmaya aykırı veri ile karşılaşıldığında yapacakları; araştırma sonuçlarının raporlaştırılması sırasında nasıl davranılması gerektiği; bilimsel araştırmalarda yapılan etik ihlallerin bilime

verdikleri zararlar; etik ihlalleri yapanların cezalandırılması hakkındaki görüşler; araştırmalarda yapılan etik ihlalleri tespit eden yazılımlar ve en çok hangi araştırma konularında etik ihlal yapıldığına yönelik bilgilerini belirlemek amacıyla sorulan sorulara verdikleri cevaplar incelenmiştir.

Bu araştırmada ilk olarak katılımcılara, bilimsel araştırma etiğinin öğretildiği bir ders alıp almadıkları sorulmuştur. Katılımcıların 30'u bilimsel araştırma etiğini öğreten ders aldığını belirtirken, 16'sı almadığını söylemiştir. Bilimsel araştırma etiğiyle ilgili ders alan katılımcıların çoğunluğu Eğitim Bilimleri Enstitüsündedir. Bilimsel araştırma etiği ile ilgili ders almadığını belirten katılımcılardan 3'ü Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora yapmaktadır. Katılımcıların bilimsel araştırma etiğini öğrendikleri derslerin adı ise, "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği", "Bilimsel Araştırma Yöntemleri", "Alan Eğitiminde Araştırma Projeleri", "Seminer", "Tarih Araştırmalarında Usul" ve "Tarih ve Enformatik" dersleridir.

Katılımcılar, bilimsel araştırma yöntemleri hakkında aldıkları derslerin nasıl işlendiği hakkında da bilgi vermişlerdir. Buna göre dersler genel olarak sunumlar yoluyla, dersin sorumlusunun anlatması öğrencilerin dinlemesi şeklinde işlenmektedir. Fakat basit araştırma projeleri tasarlayıp bunlar üzerinden değerlendirildiklerini belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Burada dikkat çeken nokta, bilimsel araştırmalarda etik konusunun en iyi ihtimalle sadece 1 ders saati içinde işlenmesidir; oysaki yukarıda belirtilen dersler 14 haftalık bir süreci kapsamaktadır.

Araştırmada, katılımcıların bilimsel araştırma etiği hakkında bilgilerini belirlemek amacıyla sorular da sorulmuştur. Bu sorulara yanıt olarak bilim etiği ile ilgili ders alan öğrenciler, "bilimsel araştırma etiğinin kullanılan kaynağa atıf yapma, gizlilik, bulguları paylaşma, fikri mülkiyet, gerçekçilik, bulguları doğru yorumlama, toplumu yanıltmama, katılımcı mahremiyetine dikkat etme" gibi özellikleri yazmışlardır. Ders almayan öğrencilerden biri fikir belirtmemiştir. Diğerleri ise genel olarak "bilimsel araştırmalar yapılırken dikkat edilmesi gereken kurallar" olduğunu düşünmüşlerdir. Bu fikir dışında, "başka birine ait çalışmayı kendisine ait göstermemek (K4, K16)", "çalışma sırasında objektif olmak (K14, K16)", "intihal, kopya, atıf, patent, lisans (K8)" gibi konulara dikkat edilmesi gerekliliğini bildiren öğrenciler de olmuştur.

Aynı zamanda katılımcılara bilimsel araştırmalarda etik kurullarla ilgili olan "uydurma", "çarpıtma", "aşırma", "duplikasyon", "dilimleme", "intihal" ve "bilimsel korsanlık" kavramlarının ne anlama geldiği sorulmuştur. Bu kavramlar arasında uydurma kavramı sadece 2 katılımcı tarafından

tanımlanamazken; 15 katılımcı dilimleme kavramını, diğer 15 katılımcı da duplikasyon kavramını açıklayamamıştır.

Uydurma kavramı, katılımcılar tarafından genel olarak “olmamış bir olayı olmuş gibi göstermek, olmayan veri veya materyali varmış gibi göstermek” olarak tanımlanmıştır. Katılımcılardan bazıları uydurma kavramı hakkında, “aslına yakın ancak geçerli olmayan şeyi söyleme (K37)”, “bilimsel araştırmada olmayan veya güvenliği veya geçerliği kabul olmayan bir konunun güvenli ve geçerli olduğunu kabul görmek (K6)”, düşüncelerini paylaşmışlardır. Ayrıca “anket verilerinde oynanması (K24)”, “hiçbir çalışma yapmadan veri uydurmak (K11)”, “gerçek olmayan hayal ürünü araştırmak (K4)”, “kullanmadığı kaynağı kaynakçada göstermek ya da kaynakta olmayan şeyleri yazıp kaynakça olarak göstermek (K18)”, “Bir durumu veya bir objeyi, yakıştığı pozisyona ve forma uygun hale getirmek (K42)” şeklinde tanımlar yapan katılımcılarda vardır. Uydurma kavramı hakkında görüş bildirmeyen katılımcıların ikisi de bilimsel araştırma ve yayın etiği ile ilgili ders almışlardır. Bu katılımcıların Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yüksek lisans yapmakta olduğu belirlenmiştir.

Çarpıtma kavramı, katılımcılar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. En sık yapılan tanım ise “bir şeyi olduğundan daha farklı bir anlamda ifade etme” tanımıdır. Bu tanım dışında katılımcılar “var olan gerçeği yanlış şekilde sunarak farklı bir algı oluşturmak (K5)”, “bilgilerin fazlaca yoruma tabi tutulması (K9)”, “istenmeyen sonuçları manipüle etme (K1)”, “verilerle sonuçların uyuşmaması (K12)”, “verinin yanlış kaynağı göstermesi (K7)” şeklinde tanımlamıştır. Bunun yanı sıra “hipoteze uygun olmayan verileri değerlendirmeye almamak (K25)”, “araştırmaya kendi hedef ve amaçlarımız doğrultusunda şekil vermek (K32)” gibi tanımlar katılımcıların genel düşüncesini yansıtmaktadır. Ayrıca K4, gerçek olanı değil aklından geçeni yazma tanımını yaparak çarpıtma kavramını uydurma kavramı ile eşleştirmiştir. Çarpıtma kavramını tanımlamayan 13 katılımcı vardır ve bunlardan 1’i Bilişim Enstitüsünde doktora yapmaktadır. Ayrıca bu kişi eğitim hayatı boyunca bilimsel araştırma etiği öğreten herhangi bir ders almadığını belirtmektedir. Geri kalan katılımcılardan 6’sı bilimsel araştırma etiği ile ilgili bir ders almamışken, 6’sı ders aldığını bildirmektedir.

Aşırma kavramı, katılımcılar tarafından genel olarak “bir araştırmaya referans gösterilmeden içeriğin kullanılması ve başka birine ait çalışmayı alıntı yapmadan kendi çalışması gibi gösterme şeklinde” tanımlanmıştır. Ayrıca “yayında emeği geçen kişileri göz ardı etmek (K46)”, kendi çalışmasına benzer bir çalışmanın verilerini kullanarak kendi verileri gibi göstermek (K34)” ve “intihal ile aynı anlamdadır (K26)” şeklinde görüş

bildiren katılımcılar da bulunmaktadır. Aşırma kavramını katılımcılardan 4’ü tanımlamamıştır. Aşırma kavramını tanımlamayan 4 katılımcıdan 3’ü Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği dersini aldığını bildirmektedirler.

Katılımcılar genel olarak, duplikasyon kavramının araştırmayı “tekrar tekrar yayınlamak” olduğu görüşündedirler. Ayrıca “yayımlanmış bir çalışmayı küçük değişiklikler yaparak tekrar yayımlamak (K47)” olarak da tanımlanmıştır. K49 ise, bu etik yanıtma türünün, basit gibi göründüğünü fakat çok ciddi boyutlara ulaştığını söylemektedir. Duplikasyon kavramını 15 katılımcı tanımlamamıştır. Tanımlayan katılımcılardan 5’i ise duplikasyon kavramını aşırma kavramı ile karıştırmıştır. Bu 5 katılımcı, duplikasyon kavramını “başkasının araştırmasını kendi cümlelerini katmadan olduğu gibi yapıştırmak” olarak açıklamışlardır.

Dilimleme kavramı da 15 katılımcı tarafından tanımlanmamıştır. 15 katılımcı arasında bilimsel etik ile ilgili ders alan öğrenciler de vardır. Tanımlama yapan katılımcılar ise dilimleme kavramını genel olarak “bir yayını bölerek yayınlama ve bir çalışmadan birden fazla çalışma çıkarma” olarak tanımlamıştır. Bazı katılımcılar ise “araştırmanın belli kısımlarını kullanma (K2)”, “bir araştırmayı bölüp parça parça araştırmak (K33)” “Bir araştırmanın sonuçlarını, o araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde, yapay bir şekilde bölerek birden fazla yayın çıkarmaktır (K49)” şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca K15 ve K16 bilimsel araştırma etiği ile ilgili ders almalarına rağmen dilimleme kavramını doğru bir şekilde açıklamışlardır.

Katılımcılar intihal kavramının ise “başkasının verilerini olduğu gibi kendi çalışmasında kullanmak” olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılardan bazıları “başkasının çalışmalarını, fikirlerini kendi yapmış gibi yayınlamak, kurallara uygun biçimde atıf yapmadan yayınlamak (K47)”, “bilimsel sahtekarlık (K35)”, “etik kuralların hepsi (K24)”, “bir çalışmadan alıntı yaparken kurallara uymamak (K6 ve K46)” olarak fikir belirtmişlerdir. Tanımlardan görüldüğü üzere intihal kavramı çoğunlukla aşırma kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Katılımcılardan 10’u intihal kavramını açıklamazken, K37, intihal kavramının “çalıntı yazılar üzerine programlanmış bir doküman analizi programı olduğunu” söylemiştir. Buradan da K37’nin intihal kelimesini karıştırdığı görülmektedir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu bilimsel korsanlık kavramını “akademik bilgiyi çalmak ve başkasının çalışmasını kendi çalışması gibi göstermek” olarak tanımlamıştır. Katılımcılar bilimsel korsanlık kavramını “yöntemin çalıntı olması, farklı çalışmalarını kullanıp özgün ürün çıkarmama (K28)”, “hata ve hile ile yapılan bilimsel çalışmalar (K10)”, “hırsızlığı saklama

(K24)”, “bir çalışmaya zorla el koymak (K45)”, “telif hakkı olan çalışmaları yayıncısının izni olmadan çoğaltmak ve dağıtmak (K47)” olarak da tanımlamışlardır. Bilimsel korsanlık kavramını 10 katılımcı tanımlamamıştır.

Katılımcılara, bilimsel araştırma yapan kişileri etik ihlaller yapmaya iten sebeplerin neler olabileceği sorulmuştur. Katılımcılar en çok “bir araştırmacının etik ihlallerin neler olduğu hakkında yeterli bilgiye sahip olunmadığında etik ihlaller yaptığı” konusunda görüş birliğine varmışlardır. Bunun sebebinin de “üniversitelerde lisans ve lisansüstü dönemde etik ihlallerin iyi bir şekilde öğretilmemesi” olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca “etik ihlallerin neler olduğunu bildikleri halde ihlalleri yapmaya devam eden araştırmacıların da kolaya kaçma, akademik yükselme hırısı, rekabet ortamının içinde olmaları” gibi sebepler sunmuşlardır. Bu sebeplerin yanı sıra “araştırma yapmaya karşı isteksiz olmak (K45)”, “yakalanmayacağını düşünmek ve etik konusunu önemsememek (K12)”, “araştırmacının, araştırmayı kendi istediği yönde sonuçlandırmaya çalışması (K33)”, “araştırmayı kısa zamana sıkıştırmaya çalışmak (K30)” ve “kişinin araştırmayı gereksiz görmesi (K6)” gibi sebeplerin de etik ihlaller yapmaya sebep olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmada katılımcılar mevcut eğitim sistemimizin öğrencileri etik ihlaller konusunda nasıl etkilediği hakkında fikir belirtmişlerdir. 28 katılımcı “eğitimi sistemimizin öğrencileri etik ihlaller yapmaya ittiğini” belirtirken 10 katılımcı bu görüşe katılmamıştır. Geriye kalan 12 katılımcıda bu konu hakkında “kararsız” olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar “mevcut eğitim sistemi öğrencileri hazıra alıştırıyor ve araştırma becerilerini kısıtlıyor (K30)”, “eğitim sistemi teoriye dayalı ve öğrenciler pratik yapmaları gerektiğinde başarıya giden yolda her şeyin mubah olduğunu düşünüyorlar (K2)”, “hiç bir sistemin kişileri etik ihlal yapmaya iteceğini düşünmüyorum (K4)” diyerek de görüş bildirmişleridir. Ayrıca Eğitim Bilimleri Enstitüsünde lisansüstü eğitim alan katılımcılar, ortaokul döneminde etik ihlallerin yanlış olduğu ve kopya çekmenin bir tür hırsızlık olduğu konusunda öğrencilerin bilgilendirilmesi gerektiğini söylemişlerdir.

Katılımcılar “hem akademisyenlerin hem lisansüstü öğrencilerin hem de lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerin etik ihlaller yaptıklarını” düşünmektedirler. Fakat katılımcıların bir kısmı “statü yükseldikçe etik ihlal yapılma sıklığının azalacağı görüşüyle, bir kısmı da lisans öğrencilerinin akademisyenler ve lisansüstü öğrencilerinden daha az etik ihlal yaptığı” görüşündedir. Bunun yanı sıra “etik ihlal yapma durumunun statüden bağımsız olduğu” görüşünde olan iki katılımcı vardır ve bir katılımcı bu konuda görüş belirtmemiştir.

Katılımcılara, bilimsel araştırma yaparken literatür tarafından desteklenmeyen bir sonuç ile karşılaştıklarında ne yapacakları sorulmuştur. Katılımcıların çoğu “araştırmanın verilerini tekrar gözden geçirip sonuçları o şekilde paylaşacaklarını” belirtirken bazı katılımcılar “aykırı bir sonuca sebep olan verileri kullanmayacaklarını” belirtmişlerdir. Böyle bir durumla karşı karşıya kaldıklarında tek başına karar veremeyeceğine inanan iki katılımcı, bu konuda “akademik danışmanlarından yardım almayı” uygun görmektedirler. Ayrıca bazı katılımcılar, “kullanırım ve araştırmamın sonuçlar kısmını ona göre açıklarım (K15)”, “kullanırım, bilimsel araştırma istediğin sonucu almak değil verilerin verdiği sonucu almaktır (K14)”, “verileri çalışmamdan çıkarıp yeni veriler hazırlarım (K34)”, “daha derinlemesine bir araştırma yaparım (K2)” ve “her araştırma aynı sonuçları vermek zorunda değildir (K30)” diyerek görüşlerini bildirmişlerdir. Bu soru karşısında katılımcıların huzursuz olduğu ve ikileme kaldığı görülmektedir.

Araştırma yaparken konu alanında daha önce yapılmış çalışmaları raporlaştırma aşamasında dikkat edilmesi gerekenler hakkında fikir belirten katılımcıların çoğu “araştırma kapsamı iyi belirlenmeli ve buna göre raporlaştırılmalıdır (K28)” görüşünü desteklemektedir. Fakat bu araştırmaların raporlaştırılması sırasında seçici davranmanın etik olup olmadığı konusunda görüşler incelendiğinde farklı düşünceler söz konusudur. “Farklı görüşlerde olan araştırmalar raporda belirtilmeli (K7)”, “raporlaştırma kişilere göre değil çalışmanı içeriğine göre yapılmalıdır (K47)”, görüşlerinin yanında “intihal yapmamak için raporlaştırma konusunda seçici davranmamız gerekir (K29)” görüşüne benzer fikirler bildiren katılımcılar vardır.

Katılımcılar “etik ihlallerin bilime verdiği en büyük zararın araştırma yapılan konuda doğru sonuçlara ulaşmayı geciktirmesi olduğu” görüşündedirler. Bunun yanında “bilimi ve toplumu yanlış yönlendirme, etik kurallara uyan araştırmacıların hevesini kırma, bilime olan güveni zedeleme, araştırmaların birbirine benzemesi, ülke olarak dünya çapında arka planda kalmamız, zamanı ve maddi kaynakları boşuna harcamak gibi sonuçlar doğuracağını” belirtmişlerdir. K14’e göre “bilimsel araştırmalar bir zincirdir ve bir bilimsel hata sonraki çalışmanın kaynağı olacaksa bu zincirde aksaklıklar olması” kaçınılmazdır. Ayrıca “akademik olarak yanıltıcı, geleceği etkileyen çalışmalar çıkacaktır (K41)”, “bilimsel araştırma yaparken etik ihlaller yapmak en başta bilimin amacına gölge düşürür (K9)” ve “aldatmak, bilimsel bilgiye olan güveni azaltır (K21)” gibi görüşler belirtilmiştir.

Katılımcıların büyük bir kısmı “bilimsel araştırmalarda yapılan etik ihlallerin cezalandırılması konusunda ülkemizin yetersiz olduğu, üst kademelerdeki bilim insanlarının yapmış oldukları etik ihlallerin tespit edilse bile kayırmacılık vb. sebeplerden dolayı cezalandırılmadığı” görüşündedirler. Cezalandırmalar konusunda hiçbir fikri olmadığını belirten 5 katılımcı vardır. Ülkemizde etik ihlallerin cezalandırıldığını söyleyen katılımcıların bir kısmı bunun “nasıl yapıldığını bilmediğini fakat cezalandırıldığını inandığını” belirtmiştir. Katılımcılar genel olarak, etik ihlalleri tespit eden yazılımlar hakkında bilgi sahibidirler. Bu programın adını yazamamaları da çalışma prensibini tarif edişlerinden bu programı bildikleri anlaşılmıştır. Katılımcılar her ne kadar bu programı bilseler de programa olan güvenleri zayıf olduğunu belirtmektedirler. Bu yazılımın kolayca yanıltılabileceğı görüşündedirler. Katılımcılardan bazılarının görüşleri “her yerde kayırmacılık olduğu için görmemezlikten gelinebilir (K21)”, “yapılan etik ihlaller Türkçe olmayan bir kaynaktan yapıldıysa bu ihlali belirlemek zor olabilir (K9)”, “bu konuda yeterince dikkatli davranılmıyor (K27)” şeklindedir.

Katılımcılar “daha çok sosyal bilimlere ait çalışma konularında etik ihlaller yapıldığı” görüşündedirler. Bazı katılımcılar “nitel araştırmalarda, bazıları ise nicel araştırmalarda daha fazla etik ihlal yapıldığını” belirtmişlerdir. Nitel araştırmalarda daha fazla etik ihlal yapıldığını söyleyen katılımcılar “bunun sebebinin sayısal verilere dayanmayan araştırmaların daha kolay manipüle edilmesi” olduğunu söylerken, nicel araştırmalarda daha fazla etik ihlal yapıldığını söyleyen katılımcılar ise “sayısal verilerin kolayca uydurulup çarpıtılabileceğı” görüşündedirler. Ayrıca “üzerinde çok sayıda araştırma yapılmış konularda ve yeni gelişen teknolojiler hakkında daha fazla etik ihlal yapılabileceğı” görüşünde olan katılımcılar da mevcuttur. Bu konular dışında “bilişim teknolojileri, siyaset araştırmaları, tıp ve hukuk alanlarında etik ihlallere sıkça rastlandığını” belirtmişlerdir. Ayrıca K47 “ araştırma şirketleri tarafından yapılan araştırmalarda çeşitli kaygılar sebebiyle toplumun gözünden düşmekten korktukları için yaptıkları anket çalışmalarında etik ihlal yapabilirler bildirmiştir” diyerek görüş bildirmiştir. “Makalelerde tezlere göre daha kolay ihlal yapılmaktadır (K40)”, “örnekleme ulaşmanın zor olduğu araştırmalar daha çok etik ihlallerin olduğu çalışmalardır (K16)”, “sayısal veriler üzerinde oynamak daha kolay olduğu için nicel araştırmalar (K27)” gibi görüşler bildiren katılımcılar da vardır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırma sonucunda lisansüstü düzeyde eğitim gören katılımcıların bilimsel araştırma ve yayın etiği hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Araştırmaya dahil edilen Sosyal Bilimler, Eğitim Bilimleri, Fen Bilimleri ve Bilişim Enstitüleri arasında bilimsel araştırma ve yayın etiği konusunda en fazla bilgi sahibi olan katılımcılar Eğitim Bilimleri Enstitüsündendir. Bunun sebebi, Eğitim Bilimleri Enstitüsünde “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği” dersinin zorunlu olması ve bu enstitüdeki katılımcıların büyük çoğunluğunun bilimsel araştırma ve yayın etiği dersini almış olması olduğu düşünülmektedir. Bilişim Enstitüsü lisansüstü öğrenim gören katılımcıların çoğu bilimsel araştırma ve yayın etiği dersi almamıştır ve buna bağlı olarak bu konudaki bilgi düzeyleri yetersiz kalmıştır.

Katılımcıların hemen hemen hepsi, “uydurma ve aşırma” kavramları hakkında yorum yapmıştır. Fakat 15 katılımcı duplikasyon kavramını, 11 katılımcı çarpıtma kavramını, 10 katılımcı intihal kavramını, 12 katılımcı da bilimsel korsanlık kavramını açıklayamamıştır. Bu kavramları açıklayamayan katılımcılar arasında bilimsel araştırma ve yayın etiği hakkında ders alan öğrencilerde bulunmaktadır. Katılımcıların, ders aldıkları halde kavramların bazılarını açıklayamamasının sebebi ders içeriğinin iyi aktarılamamış olması olabilir. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği dersine gereken önemin verilmesi, ders içeriğinin uzmanlar tarafından planlanması ve dersin üniversitelerde zorunlu olarak verilmesi gerekmektedir. Bu sonuç literatürdeki bazı çalışmalar tarafından desteklenmektedir (Şahinoğlu & Bebek, 2018). Bu dersin zorunlu olması, araştırmacıların bilim etiğine aykırı bir davranışta bulunmaları olasılığını düşürecektir. Çünkü araştırmacıların bilim etiğine aykırı bir davranışta bulunmalarının en önemli sebeplerinden biri, araştırmacıların etik hakkında yetersiz bilgileri olarak gösterilmiştir. (Erdem, 2012; Avaroğulları, 2012; Ersoy, 2014).

Katılımcılar bilimsel araştırmalarda etik ihlal yapma gerekçesi olarak en çok tembelliği ve etik konusundaki bilgisizliği göstermişlerdir. Bu sonuç literatürdeki diğer çalışmalar ile uyumludur (Erdem, 2012; Avaroğulları, 2012; Ersoy, 2014). Bunun yanı sıra akademik yükselme hırsları, statü ve saygınlık endişesi ile araştırmacılar arasındaki rekabette literatürde görülmektedir (Köklü, 2003; Avaroğulları, 2012; Aydın, Şahin & Demirkasımoğlu, 2014; Çetinkaya, Kirman Çetinkaya, Yıldırım & Kabapınar, 2017). Bu noktada, üniversitelerin lisansüstü eğitim programlarında zorunlu olarak verilmesi gereken Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği dersinin içeriğinde, bilimsel bilgiye ulaşmanın mahiyeti ve

bilimsel çalışma sürecinin kişisel hırslardan bağımsız olarak planlanması gerektiği muhakkak vurgulanmalıdır.

Katılımcıların yarısı, mevcut eğitim sisteminin öğrenciyi etik dışı davranışlar sergilemeye ittiği görüşündedir. Nitekim Sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yapılan bir çalışmada öğretmen adayları, anlamsız ve yararsız buldukları derslerde verilen ödevleri yaparken intihale başvurduklarını belirtmişlerdir (Avaroğulları, 2012). Geriye kalan katılımcılardan bu görüşe katılmayanlar ve bu konuda fikir belirtmeyenler vardır. Bu görüşe katılmayan katılımcılar, etik ihlaller yapmanın kişinin ahlaki eksikliğinden kaynaklandığını ve mevcut eğitim sisteminin suçlanmasının doğru olmadığını belirtmişlerdir. Araştırmacıların etik dışı davranışlarda bulunma sebepleri arasında onların kişisel özelliklerinin etkili olduğunu belirten çalışmalar literatürde mevcuttur (Uzbay, 2006; Avaroğulları, 2012; Ersoy, 2014).

Araştırmaya akademisyen olarak görev yapmakta olan katılımcılardan, etik ihlallere karşı yaptırımların yetersiz olduğuna inanların sayısı çoğunluktadır ve katılımcılar etik ihlallerin giderek arttığını düşünmektedirler. Bu sonuç İnci (2009)'nin araştırma sonuçları ile uyumludur. Katılımcıların büyük bir kısmı intihal programları hakkında bilgi sahibidir. Programın adını bilmeseler bile, etik ihlallerin varlığını araştıran bir program olduğunu bilmektedirler.

Araştırmada elde edilen sonuçlara bakıldığında etik ihlaller konusunda lisansüstü öğrencilerin farkındalıklarının artırılması gerektiği açıkça görülmektedir. Lisans ve lisansüstü düzeyinde verilen derslerde araştırma yöntemlerinin anlatılması, ödevlerin ders sorumluları tarafından dikkatle incelenmesi ve dönütlerin verilmesi farkındalıkları artıracaktır.

Kaynaklar

Akyüz, B., Kesen, M. & Oğrak, A. (2016). Örgütsel güven ve akademik özyeterlik algısının genel sinizm ve etik dışı davranışlara etkisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(1), 85-106.

Alev, B. & Genç, F., N. (2015). Türkiye’de üniversite etik kurulları üzerine bir inceleme. *Akdeniz İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (31), 135-182.

Avaroğulları, M. (2012). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarını intihale yönelten sebepler. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(9), 1-13.

Aydın, İ., Alkın Şahin, S., & Demirkasımoğlu, N. (2014). Üniversitelerde karşılaşılan etik dışı davranışlara ilişkin akademisyen görüşleri. *Akademik Bakış Dergisi*. (43), 1-18.

Bailey, J. (2012). Criminalizing plagiarism in the Philippines. 29 Ağustos 2019 tarihinde <http://www.ithenticate.com/plagiarism-detection-blog/bid/87800/Criminalizing-Plagiarism-in-the-Philippines#.WylGKNJKhdg> sayfasından erişilmiştir.

Belet Boyacı, Ş.D., Babadağ, G. ve Güner, M. (2017). Sınıf öğretmeni adaylarının sahip oldukları temel değerler ile akademik sahtekârlık eğilimlerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (4), 1762-1793.

Bülbül, T. (2004). Bilimsel yayınlarda etik. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 15. 53-61.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem

Çetinkaya, E., Kirman Çetinkaya, E., Yıldırım, M. & Kabapınar, F. (2017). Eğitim araştırmacılarının bilim etiğine ilişkin görüşleri. *Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. 3(2). 84-101

Durak, A. (2017). Yüksek öğretim kurumlarında etik: üniversite öğrencilerinin etik algılamalarındaki farklılıklar üzerine bir araştırma. *Journal of Strategic Research in Social Science*. 3(2). 15-28.

Erdem, A., R. (2012). Bilim insanı yetiştirmede etik eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. 2(1). 25-32.

Ersoy, A. (2014). İnternet kaynaklarından intihal yaptığının farkında değildim: bir olgu bilim araştırması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 35(1). 47-60

Ersoy, A., & Özden, M. (2011). Öğretmen adaylarının ödevlerinde internette intihal yapmalarında öğretim elemanının rolüne ilişkin görüşleri. *İlköğretim Online*. 10(2). 608-619.

Gücükoğlu, B., & Ayvaz Reis, Z. (2014). Türkiye’de ve Dünya’da İntihalin Yaptırımları, XVI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Mersin Üniversitesi.

Günbayı, İ., Kasalak, G., & Özçetin, Ö. (2013). Bilimsel araştırmalarda etik dışı davranışlar: bir durum çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*. 3(2). 98-108.

Hamutoğlu, N.B., Yıldız, E.P, & Akgün, Ö.E. (2015). Lisansüstü Öğrencilerinin Bilimsel Araştırma Etiği ile İlgili Görüşleri Sakarya Üniversitesi Örneği, VII. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu, Sakarya Üniversitesi.

İnci, O. (2009). Bilimsel yayın etiği ilkeleri, yanıltmalar yanıltmaları önlemeye yönelik öneriler. O. Yılmaz (Ed.), *Sağlık bilimlerinde süreli yayıncılık: 7. Ulusal Sempozyum Bildirileri Kitabı* içinde (s. 69-90). Ankara: TÜBİTAK Ulakbim.

Kansu, E., & Ruacan, ř. (2002). Bilimsel yanıltmanın günümüzdeki durumu: türleri, nedenleri, önlenmesi ve cezalandırılması. *Türk Kardiyoloji Derneği Arşivi*, 30 (12), 763-767.

Kıraç, F.S. (2011). Bilimsel yanıltma: Tekrar yayınların tanımı, çeşitleri ve olası sonuçları. *Anadolu Kardiyolog Dergisi*. (1). 174-175.

Köklü, N. (2003). Akademisyenlerin araştırma etiği konusundaki görüşleri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*. 2(4). 137-151.

Mahmutoğlu, A. (2009). Etik ve Ahlâk; Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler. *Türk İdare Dergisi*, 81(463-464), 225-249.

Özden, M., Özdemir Özden, D., & Biçer, H. (2015). Akademik usulsüzlük: sınıf öğretmeni adaylarının deneyimleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 45.

Özenç Uçak, N. & Birinci, H.G. (2008). Bilimsel etik ve intihal. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*. 22(2).187-204.

Resnik, D.B. (2004). *Bilim Etiği: Giriş* (V. Mutlu Çev.) İstanbul: Ayrıntı.

şahinoğlu, A., & Bebek, G. (2018). Araştırma görevlilerinin bilimsel araştırma etiğine ilişkin algıları: nitel bir çalışma. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 9(1). 47-58.

The Norwegian National Research Ethics Committees (2014). *General Guidelines for Research Ethics*, 29 Ağustos 2019 tarihinde

<https://www.etikkom.no/en/ethical-guidelines-for-research/general-guidelines-for-research-ethics/> sayfasından erişilmiştir.

TÜBİTAK (2018). TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği,
https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/247_sayili_bk_islenmis_hali.pdf adresinden erişilmiştir.

Xinging, Z., Wenxia, Z., & Yondang, Z. (2014). Chinese Ethics Review System, <http://trust-project.eu/wp-content/uploads/2016/03/Chinese-Ethics-Review-System.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Yaman, E., Çetinkaya Mermer, E. & Mutlugil, Ş. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin etik davranışlara ilişkin görüşleri: nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 17(7). 93-108.

YÖK (2011). Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikleri Çerçevesi (TYYÇ). 29 Ağustos 2019 tarihinde <http://tyyc.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

YÖK (2012). Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi. 29 Ağustos 2019 tarihinde <https://www.ardahan.edu.tr/dosyalar/icerik/sbe/formlar/YOK%20-B%20C4%B0L%20C4%B0MSEL%20ARA%20C5%9ETIRMA%20VE%20YAYIN%20ET%20C4%B0%20C4%9E%20C4%B0%20Y%20C3%96NERGE%20S%20C4%B0.pdf> sayfasından erişilmiştir.

AAUP (2020). Profesyonel Etik Duyurusu. 4 Nisan 2020 tarihinde <https://www.aaup.org/report/statement-professional-ethics> sayfasından erişilmiştir.

Toplu, M. (2012). Bilim etiği: İnternetin bilim etiği üzerine etkileri. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4), 654-698.

Zan, B. U., Yazıcı, A., & Yazıcı, S. (2016). Kütüphanecilik etiği üzerine nitel bir çalışma. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 5826-5841.

Zan, N. and Zan, B.U. (2017). Pedagojik Formasyon Sertifika Programına Katılan ÖğretmenAdaylarının Öğretmenlik Mesleğinin Etik Değerleri Üzerine Görüşleri, II.Uluslararası Doğunun Batısı Batının Doğusu Konferansı, PRAG.